

Ալեքսանդր Շիրվանզադե

Արսեն Դիմաքսյան

Առաջին մաս, XV-XVIII

XV

Պսակադրության պայմանավորված ժամանակը մոտենում էր, Բարաթյանի անհանգստությունը ավելանում: Օժիտի խնդիրը դեռ չէր պարզվել: Իսկ Պյոտր Սոլոմոնիչը հանգստանում էր սեփական ամառանոցում: Օրվա մեծ մասը նա, մի երկար ճյուղավոր փայտ ձեռին, զբոսնում էր յուր բնակարանի առջև ձգված հասարակական պարտեզում: Նա իրանից ձևացնում էր քաղաքական գործերից հոգնած մի եվրոպական բուրժուա, որ նոր ուժ է ժողովում հայրենիքին նոր ծառայություններ անելու:

Հարսանիքի հոգսերը նա լիովին ձգել էր յուր կնոջ և քրոջ աղջկա վրա: Շաբաթը մի անգամ տիկինը և օրիորդը գալիս էին քաղաք հագուստներ պատվիրելու:

Բարաթյանը գիտեր նրանց գալու ժամանակը: Որոշյալ ժամին նա միշտ երկաթուղու կայարանումն էր լինում նրանց դիմավորելու համար: Գայանեն ուզում էր ամեն բան նրա ճաշակով գնել և կապել տալ. ուստի ուր գնում էր, նրան էլ հետը տանում էր: Հարսանիքի պատրաստությունները օրիորդին կլանել էին լիովին: Ամբողջ օրը նա չափում էր, կտրում, փորձում և անհամբեր սպասում երջանիկ օրին: Եվ նա ժամանակ չուներ քննելու, թե ինչու տիկին Բախտամյանը այնքան հաշտ է յուր հետ, որ, կարծես, նախկին նախանձի նշույլն անգամ չէր մնացել:

Յատուկ Պոէմ

Մի օր Բարաթյանը, վերջապես, վճռեց կողմնակի կերպով խոսք բաց անել Գայանեի հետ օժիտի մասին: Օրիորդը այնքան համոզված էր նրա սիրույն, որ ինքը առայժմ ավելորդ էր համարում փողի մասին խոսելը: Արժե՞ր միթե սիրո բանաստեղծական հրապույրը համեմել նյութականով և փոխադարձ զգացման երկնային հմայքը պրոզա դարձնել: Փոխադարձ, այո՛, որովհետև Բարաթյանն էլ սիրում էր նրան և սիրում էր անկեղծ: Միայն նրա զգացումը այնքան կուրացուցիչ չէր, որ միանգամայն մոռացնել տար ապագայի խնդիրը: Չէ՞ որ կանցնի բանաստեղծականը, և կյանքի իրականությունը մի օր կմերկանա ապագա ամուսինների առջև յուր բոլոր անողոք պահանջներով:

Ուրեմն դու և Օվսաննան ունեք տարեկան հինգ հազար ռուբլի եկամուտ, կնշանակե քո մասը տարեկան երկու հազար հինգ հարյո՞ւր է:

Այո՛, ի՞նշ կա, ինչո՞ւ լռեցիր:

Պյոտր Սոլոմոնիչը ասում էր, թե քո ծնողները ոչինչ չեն թողել: Ինչպե՞ս, դու ուրեմն նրա հետ խոսե՞լ ես այդ մասին:

Ես չէի հետաքրքրվում, նա ինքը ասաց հենց այն օրը, երբ ես գնացել էի ձեռքդ խնդրելու:

Նա չէր կարող այդպես ասել, այդ անկարելի է:

Հավատացնում եմ, որ ասաց:

Գայանեն լռեց: Այդ լուրը նրա համար զգալի և տխուր լուր էր, բայց ավելի անտանելի էր, որ Բարաթյանը խոսում էր օժիտի մասին:

Լա՛վ ասաց նա, ես նրանից բացատրություն կխնդրեմ:

Այո՛, սիրելիս, խնդրիր: Դու ուրիշ բան չկարծես, ես փողասեր չեմ, բայց եթե կա, ինչո՞ւ ուրիշների մոտ մնա, այնպես չէ՞:

Իհարկե...

Յատուկ Պոէմ

Վերջապես, տարեկան երկու ու կես հազարը մեզ համար մեծ բան է, դու կարող ես շիկով ապրել:

Ինձ շիկ հարկավոր չէ, բավական է, որ դու ինձ միշտ սիրես:

Ախ սիրելիս, իհարկե, պետք է միշտ սիրեմ, բայց Պյոտր Սոլոմոնիչի հետ խոսիր: Իմ սերը դեպի քեզ անհուն է, միթե դու չգիտե՞ս: Այո՛, շուտով խոսիր, հենց այսօր կամ վաղը: Մյուս անգամ գալիս ինձ համար դրական պատասխան բեր: Միայն իմ անունը չհիշես, այսինքն չասես, թե ես եմ քեզ սովորեցրել կամ ինձ հետ այդ մասին խոսել ես: Ախ սիրելիս, ե՞րբ պետք է հասնի երջանիկ օրը...

Երկու շաբաթ էր մնում հարսանիքին, երբ Գայանեն վերջապես, հարմար ժամանակ գտավ յուր քեռիի հետ խոսելու: Պյոտր Սոլոմոնիչը սկզբում անորոշ պատասխաններ էր տալիս: Բայց երբ տեսավ օրիորդի թախանձանքը, հարցրեց.

Փեսացո՞ւդ է սովորեցրել այդպես համարձակ խոսել:

Նա օժիտի մասին մի խոսք անգամ չէ ասել, նա ինձ այնքան սիրում է:

Սիրո՞ւմ է:

Ինչ եք ուզում ասել, քեռի: Ուզում եմ հաստատ իմանալ, նա քեզ սիրո՞ւմ է:

Այո՛, շատ:

Այնքան, որ եթե դու աղքատ լինես, էլի քեզանից չի՞ հրաժարվիլ:

Պյոտր Սոլոմոնիչը մի զննողական հայացք ձգեց նրա վրա: Հետո բացատրեց, թե Գայանեն աղքատ չէ, նրա հորից մնացել են մի շարք խանութներ: Բայց նա փորձում էր թե՛ Բարաթյանին և թե՛ Գայանեին: Իսկ այժմ թող Գայանեին հայտնի լինի, որ նա ունե տարեկան 3150 ռուբլի զուտ եկամուտ: Երբ որ ուզենա կարող է կալվածները յուր անունով հաստատել տալ: Եվ Պյոտր Սոլոմոնիչը Գայանեին խորհուրդ էր տալիս յուր անունով հաստատել և ոչ ամուսնու:

Յատուկ Պոէմ

Այդ միևնույնն է, քեռի, ասաց օրիորդը, սիրտը շնորհակալության զգացումներով լի դեպի ազնիվ ազգականը:

Իհարկե, միևնույնն է, բայց դու լսիր փորձված քեռուդ խորհուրդը: Բացի դրանից, բանկում ունես յոթ հազար ռուբլի զուտ փող, այդ էլ կարող ես հենց այսօր ստանալ: Հայրդ մի քանի պարտքեր էր թողել, բոլորը վճարած են քո եկամտից, այդ յոթ հազարը մնացորդն է:

Մի՞թե, ես այդ չգիտեի, գոչեց Գայանեն ոգևորված:

Ունիս, ունիս, որդի, ես զրկող ազգականներից չեմ. փառք աստուծո, ինքս այնքան ունեմ, որ որդոց որդի հերիք է իմ երեխաներին:

Հենց մյուս օրը Գայանեն շտապեց քաղաք և ուրախալի լուրը հաղորդեց Բարաթյանին:

Երևակայիր, քեռին քեզ և ինձ փորձելու համար էր թաքցրել իմ ունեցածի մասին, գոչեց նա զվարթ ձայնով և պատմեց Պյոտր Սոլոմոնիչի ասածը:

Բարաթյանը մի փոքր շփոթվեց, ամաչելով յուր վարմունքից: Նա զգաց յուր փոքրոգությունը և շտապեց մի կերպ սխալը ուղղել:

[redacted], [redacted]

Տասը օր անցած կատարվեց հարսանիքը, մի փառավոր հարսանիք Պյոտր Սոլոմոնիչի շնորհիվ: Հրավիրված էին թեմական առաջնորդը, նահանգապետը, գեներալներ, հյուպատոսներ, քաղաքագլուխը բոլոր առաջնակարգ իրավասուների հետ: Վերջապես, երևան եկավ այդ Ամբակում Աֆանասևիչ կոչված իրավասուն, որի ասածներից Պյոտր Սոլոմոնչը միշտ ցիտատներ էր բերում: Դա տեղական հայտնի տուզերից մեկն էր, հայտնի, բացի յուր դիրքից, երեք արշին շրջապատ ունեցող փորով և ձմերուկի չափ երեսով: Բարաթյանը յուր կողմից հրավիրել էր ընկերներից միայն մի քանիսին: Անգործ Մսերյանը մոռացվել էր: Խաչեղբայրը Վեքիլյանն էր:

Յատուկ Պոէմ

Դիմաքսյանը հրավիրատոմսը պատռեց և ձգեց մի կողմ: Այդ հրավերը նա համարում էր մի նոր ծաղր և վիրավորանք Բարաթյանի կողմից: Նոր պաշտոնը նրան գրավել էր բոլորովին: Օգոստոսի ընթացքում ցուցակագրած թերությունները նա ասպարեզ էր հանել: Կողմնակից հոգաբարձուները, հակառակ դիմադրող կուսակցության, վճռեցին կատարել նրա պահանջները: Իսկ ինտրիգները շարունակվում էին, մանավանդ ուսուցիչների մեջ: Գերմանական մանկավարժ Ինյաթյանը, այդ դեղնագույն աչքերով և սառն դեմքով երիտասարդը, վիրավորվել էր, որ տեսչական պաշտոնը իրան չէին հանձնել: Օգնության կանչելով յուր մանկավարժական պաշարը, նա կատաղի կերպով բողոքում էր Դիմաքսյանի դեմ: Նրա կարծիքով, նոր տեսուչը ոչինչ և ոչինչ չէր հասկանում, որովհետև մանկավարժության մեջ մասնագետ չէր: Հանուն Հերբերտ-Ցիլլեր-Պեստալոցիի ուրվականների նա պարզել էր յուր դրոշակը մի լրագրում և անստորագիր հոդվածներով հարվածում էր Դիմաքսյանի սիստեմը: Իսկ Դիմաքսյանը ընդունում էր այդ հարվածները: Ծծում էր նրանց թույնը յուր սրտի մեջ և հաճախ յուր մենության մեջ վրդովվում, որովհետև նրա ուղղությունը բացատրվում էր սխալ, վայրիվերո, անբարեխիղճ կերպով: Հարկավ, նա բոլորին պատասխանում էր: Բայց երբեմն հակառակորդները այնպիսի վտանգավոր ակնարկություններ էին անում, որոնց դեմ նա դժվարանում էր պատասխանել: Դա վերաբերվում էր նրա քաղաքական հայացքներին...

Մի առավոտ նա, սովորության համեմատ, կանուխ զարթնելով, կամեցավ պարապվել մինչև դպրոց գնալը: Բայց զգաց մի թեթև տկարություն և թույլ գլխացավ: Նա չկարողացավ պարապվել: Առհասարակ վերջին օրերը առողջ չէր զգում իրան, բայց ուշադրություն չէր դարձնում: Նա հագուստով պառկեց անկողին հանգստանալու, թեև նոր էր վեր կացել:

Սիրականը սամովարի և կոշիկների հետ ներս բերեց այն օրվա լրագիրները: Այժմ հակառակորդները Դիմաքսյանի դեմ գրում էին գրեթե ամեն օր: Այս անգամ նրա աչքին ընկավ մի ֆելիետոն: Նա սկսեց կարդալ: Դեռ մինչև այժմ նա յուր մասին չէր հանդիպել մի այդպիսի կծու, ծաղրական գրվածի: Ֆելիետոնի վերնագիրն էր «Ոգնին Լյուտերի քղամիդով»: Երգիծական ոճով պատկերացրած էր մի «հերոս», սնափառության զգացումներով լի:

Կերպարանքը նկարագրված էր ճիշտ այնպես, ինչպես Դիմաքսյանն էր, ֆոտոգրաֆիական բոլոր մանրամասներով: Որքան ծաղր և հեգնություն կար այդ նկարագրի մեջ, որքան օձային սողոսկումներ դեպի «հերոսի» հոգեկան աշխարհը: «Ոգնին» մտնում է դպրոց, «ոգնին» մտնում է ընտանիքների, հասարակական բոլոր հիմնարկությունների, բոլոր խավերի մեջ: Ամեն տեղ նա ոգևորված նոր մտքեր է քարոզում: «Մկները դուրս են գալիս բներից ականջ դնելու և իրանց պոչերը շարժում են նրա առջև»: Մի օր «ոգնին» ֆրակ է հագնում, սպիտակ փողկապ կապում, գնում է մի գեղեցիկ և հարուստ օրիորդի ձեռը խնդրելու: Նա արտասուքը աչքերին թավալվում է բազկաթոռից օրիորդի ոտերի տակ, անշնորհ կերպով յուր փշերով ծակոտում է ձեռները, նրա հորեղբայրը գալիս է և կոշկի ծայրով «ոգնիին» դուրս շպրտում:

«Կանայք և օրիորդներ, ծերեր և երիտասարդներ, զգույշ կացեք ոգնիից, նա ձեր մեջ է պտտում»: Նա շպրտեց լրագիրը մի կողմ և ոտքի կանգնեց: Նա կամեցավ ծիծաղել, արհամարհել, բայց օձը կատաղել էր: Ո՛չ, թող Մսերյանը անտարբեր մնա յուր փիլիսոփայական հայացքների մեջ, իսկ նա չի կարող սառնարյուն կրել այդ ստոր հարվածները: Ի՞նչ պատասխանել, հարվածը ո՞ր կողմից ուղղել, որ խոցոտի, վիրավորի, թավալագլոր անե հակառակորդին:

«Հալածել մարդուն նրա համար, որ նա հանդգնում է յուր գլուխը ձեր ստոր մակերևույթից բարձրացնե՞լ, հալածել նրան տմարդի զենքո՞վ: Այդպես, ուրեմն, դուք ինքներդ ձեր ձեռքով հանում եք այն խցանը, որ հազիվ զսպում էր իմ մեջ կուտված թույնը: Աա՛, սպասեցեք և կտեսնեք ո՛րքան խորը կցցվեն ոգնիի ասեղները հասարակության խոցերի մեջ, որ նրանց միջից դուրս հանեն վարակիչ թարախը»:

Նա արագ-արագ անցուդարձ էր անում սենյակում: Նրա երեսին գույն չկար, նա դողում էր ամբողջ մարմնով: Նա փորձեց հարվածին պատասխանել իսկույն, սակայն ձեռը չհնազանդվեց կամքին: Նա շտապով դուրս եկավ տնից: Նա ցանկանում էր հանդիպել մեկին, բերանացի արտահայտել սրտի մաղձը: Նա քայլերն ուղղեց դեպի Մսերյանի բնակարանը: Առավոտյան դեռ ութ ժամն էր: Փողոցներով անցնում էին միայն խոհարարներ, բանվորներ և սայլեր: Երկինքը ամպամած էր, գիշերը մինչև լույս անձրևել էր: Թեթև աշնանային քամին

թոթափում էր ծառերի դեղնած տերևները և զարդարում ցեխոտ մայթերը:

Նա այնքան հուզված դուրս եկավ տնից, որ մոռացավ վերարկուն և կալոշները հագնել: Նա զգաց ոտների վրա խոնավության ազդեցությունը: Բայց չկամեցավ տուն վերադառնալ: Նա կառք փնտրեց, չգտավ: Այնինչ Մսերյանը ապրում էր Քուռ գետի մյուս ափում, մի խոր փողոցի անկյունում:

Դիմաքսյանը անցնում էր կամրջով: Հանկարծ հեռվից նա տեսավ մի կառք, ապա երկրորդը, երրորդը և մի շարք միմյանց հետևից, որ դուրս էին գալիս փողոցի ծայրից: Նա կանգ առավ: Երևի, կառքերից մեկը դատարկ կլինի, պետք է սպասել: Մի րոպեում առաջին կառքը հավասարվեց նրան: Դա մի ծածկած կարեթ էր: Երկու սպիտակ նժույգներ ամպի արագությամբ թռցնում էին նրան առաջ: Մի վայրկյան Դիմաքսյանի աչքերը փակ լուսամտով թափանցեցին կառքի ներսը: Մի թարմ, առույգ և ուրախ երիտասարդ ժպտաց, գլուխը շարժելով: Ժպտաց և՛ մի կանացի վառվռուն և երջանիկ դեմք: Նրա կապտագույն աչքերը պսպղացին սև ու երկար թերթերունքների միջից:

Կասկած չկար, որ նրանք էին:

Ջույգի հետևից երևեցան Վեքիլյանը տիկին Բախտամյանի հետ, Պյոտր Սոլոմոնիչը Օվսաննայի հետ և մի շարք ծանոթ ու անծանոթ մարդիկ ու կանայք, զույգ-զույգ նստած առանձին-առանձին կառքերում:

Նա կանգնած էր և նայում էր լուռ, սակայն շատ բան արտահայտող, երջանիկ հանդիսի հետևից: Կամրջի ծայրում կարեթը ծռվեց դեպի ձախ: Նա սլանում էր դեպի երկաթուղու կայարանը: Երջանիկ զույգը գնում էր ճանապարհորդելու:

Նա ամբողջ մարմնի մեջ զգաց մի տարօրինակ սառնություն: Կարծես, արյունը նրա երակների մեջ դադարեց վազելուց: Անցա՛վ, ուրեմն, նրա աչքի առջև այն երանությունը, որին նա հանդգնել էր մի ժամանակ յուր համար երազել: Գնա՛ց հակառակորդը յուր հաղթության պտուղը վայելելու: Իսկ նա ընկճված, ոչնչացած, հրապարակական ծաղրի ենթարկված, կանգնել է և նայում լքացող բախտի հետևից:

Նա ձեռը հենեց կամրջի լապտերի թուջյա սյունին և անզգայաբար ցած նայեց: Այնտեղ, հսկայական կամարների տակ մռնչալով անցնում էր պղտոր, հորդացած, դեղնագույն գետը: Մի վայրկյան նրա աչքերը մթագնեցին, գլուխը պտտեց, ծանրացավ: Թվաց նրան, որ մի աներևույթ ձեռք մղում է նրան դեպի ցած: Դա ընթացող ջրի ձգողական ուժն էր: Նրա մարմնով անցավ մի սուր սարսուռ: Նա երեսը հետ դարձրեց և վերադարձավ տուն:

Սիրականը, պատշգամբի վրա նստած, լսելի ձայնով կարդում էր «Ոզնին Լյուտերի քղամիդով»: Նրա շիլ աչքերի ձեջ նշմարվում էր զվարճության փայլը, երևի, նա գրվածը շատ էր հավանել: Ներս եկ, հրամայեց Դիմաքսյանը խեղդված ձայնով:

Նա գրեց երկու նամակ և տվեց ծառային, ասելով.

Տար այս մեկը դպրոց, իսկ մյուսը՝ Մսերյանին:

XVI

Բժիշկ Սալամբեկյանը հիվանդանոցից նոր էր վերադարձել և մեջքի վրա պառկած նայում էր առաստաղին: «Արդյոք ավելի լավ չէ՞ր լինիլ, մտածում էր նա, մի որևէ վանքում նստած Սաղմոս կարդայի մարդկանց մեղքերի թողության համար, քան թե նրանց բժշկեի մարմնավոր ցավերից»:

Ասում էին և ինքն էլ տեսնում էր, որ բժիշկները առհասարակ ճարպիկ մարդիկ են, դեսուդեն են վազում, միմյանցից հիվանդներ խլում կամ առողջներին հիվանդացնում: Իսկ ինքը ի՞նչ է անում: Ամսական ստանում է հիսուն վաթսուն ռուբլի և, կարծես, արդեն հասել է բախտի զենիթին:

«Կամ պետք է ես էլ շառլատանություն սկսեմ, կամ թե չէ՝ դա ինչ ցավիս բժիշկն եմ: Գնում եմ ամեն օր հիվանդանոց և տեսնում եմ մի շարք գլուխներ ու դեմքեր: Փը՛ղկ, ինչ գլուխներ ու դեմքեր: «Ձեռդ տուր», «լեզուդ հանիր», պրծավ գնաց, հետո գալիս եմ, մեջքիս վրա ահա այսպես պառկում (նա ոտները բարձրացրեց և գրեց անկողնակալի կողի վրա) ու ինքս ինձ ասում, «աշխարհս դատարկ բան է»:

Յատուկ Դրէմ

Ասենք զահրումարը դատարկ բան է, բայց մարդս քիչ եռանդ պետք է ունենա, չէէ՞...»:

«Այ տղա, արի պսակվենք, գոչեց նա հանկարծ և գլուխը մի քիչ բարձրացրեց, բայց ո՛չ, ամուսնությունն էլ խաթաբալա շատ ունի: Մեկ էլ տեսար ծնեց: Սատանան գիտե ծնունդն է, ինչպես կլինի, պլացենտա պրեվե, էպիզիոտոմիա, լիպորոկելիֆոտոմիա, իսկ երեխաները, հոհո՛ո, դիֆտերիա, սկառլատինա, ֆոլիկուլյարնայա ժաբա, թյո՛ւ, թյո՛ւ, թյո՛ւ»:

«Չեմ ուզում, չեմ ուզում», կրկնեց նա, ձեռները այնպես այնպես շարժելով, որ, կարծես, նույն րոպեին դռները բացվեցին և կես դյուժին երեխաներ ճըվճըվալով ներս թափվեցին:

Ի՞նչ է պատահել բժիշկ, գոչեց Մսերյանը, շտապով ներս մտնելով յուր հաստ ձեռնափայտը և լայնեզր գլխարկը ձեռին:

Բժիշկը մեջքի վրա շուռ եկավ ընկերոջ ձայնին:

Այդ դո՞ւ ես: Հը՛մ, ի՛նչ է ասում իդեալիստի վարդագույն երևակայությունը ինֆուզորիաների մասին:

Ժամանակ չէ, եղբայր, պատերի հետ մասլահաթ անելու: Այն ի՞նչ հորս ցավն էին տալիս, չէիր ուզում: Վեր կաց ոտքի:

Այսպես ավելի բանաստեղծական է, պառկի՛ր, գրույց անենք:

Վե՛ր կաց, ասում եմ, Արսենը հիվանդ է:

Հոգեպե՞ս, թե՞ մարմնապես:

Երեսունութ ու վեց տասնորդական աստիճանի տաքություն ունի, իսկույն չափեցի:

Ասենք, դա նրա նորմալ դրությունն է, տեմպերատուրան շատ բարձր է:

Մսերյանը, բռնելով նրա թևից, ուժով ոտքի կանգնեցրեց և ստիպեց հագնվել:

Երբ նրանք ներս մտան, Դիմաքսյանը անկողնի մեջ նստած ծնկների վրա ինչ-որ գրում էր: Մսերյանը խլեց նրա ձեռքից թուղթն ու գրիչը, գոչելով.

Երևակայում եմ, այդ դրության մեջ ի՛նչ խելոք բան կգրես:

Սալամբեկյանը տնքտնքալով, ծուլաբար քննեց ընկերոջը, քթի տակ մրթմրթալով.

Հիմա մեռնենք, թե երեսուն տարի հետո՝ միևնույնն է: Դատարկ բան է, մրսել ես...

Նա գրեց մի քանի դեղեր: Մսերյանը անձամբ շտապեց վազել դեղատուն: Առհասարակ նա շատ էր վախենում ընկերոջ մասին և հոգում էր, ինչպես ավագ եղբայր:

Ամբողջ օրը ընկերները մնացին հիվանդի մոտ: Մսերյանը չէր թողնում Սիրականին ներս մտնել: Մի ժամանակ նա հիվանդանոցներում շատ է հիվանդապահի պաշտոն կատարել յուր ընկերների համար, այժմ էլ կկատարի: Եվ նա պատմում էր յուր կյանքի այդ շրջանից զանազան էպիզոդներ:

Իրիկնադեմին Դիմաքսյանը ասաց, թե թեթևություն է զգում և գրեթե ուժով Մսերյանին ստիպեց թողնել նրան մենակ:

Գիշեր էր: Սեղանի վրա վառվում էր կանթեղը: Մերթ ընդ մերթ Սիրականը ներս էր մտնում իմանալու արդյոք հիվանդը մի բան չէ՞ պահանջում: Պարոնի հիվանդությունը ծառային շատ էր անհանգստացնում, որովհետև Սիրականը նրան սիրում էր անկեղծ սիրով:

Այդ սիրո շարժառիթը Դիմաքսյանի ստեպ-ստեպ նվիրած փողերը, հագուստը չէին կամ ձրի դասատվությունը, այլ ավելի խոր պատճառ կար: Մինչ ամենքը ծաղրում և հալածում էին Սիրականին նրա տգեղ և ծիծաղելի կերպարանքի համար, մինչ ամենքը մի-մի կոպիտ ածական էին տալիս նրան, մինչ երեխաներն անգամ փողոցներում վազում էին նրա հետևից և «մայմուն, մայմուն» կանչելով, քարեր էին արձակում նրա վրա Դիմաքսյանը, այդ «ուսումնական աղան», այդ «մեծ օջախի որդին», այդ «ինսպեկտորը», նրա հետ վարվում էր մեղմ, մարդասիրաբար, ինչպես յուր հավասարի, յուր ընկերոջ և լավ ընկերոջ հետ: Դա

մի հազվագյուտ, մի անգնահատելի բան էր Սիրականի համար: Եվ նա չգիտեր, ինչպես արտահայտեր յուր սրտի երախտագիտությունը:

Վերջին անգամ ներս մտնելով, նա կանգնեց հիվանդի գլխի կողմում և, շունչը զսպելով, կամեցավ իմանալ, քնա՞ծ է նա, թե՞ արթուն: Լսվում էր հիվանդի ծանր և ընդհատվող շնչառությունը: Մի վայրկյան նա աչքերը բաց արավ, տեսավ ծառային և հառաչեց:

Դու այստե՞ղ ես:

Հրամերեք, աղա:

Քանի՞ ժամն է:

Տասից կես է անցել: Ի՛նչ ուշ է անց կենում գիշերը: Լա՛վ, գնա՛ գործիդ, Սիրական, հոգնած ես, պառկիր քնիր:

Ես հոգնած չեմ, աղա, գործ էլ չունեմ, խանումին կերակուր տվեցի, պրծա:

Այն շիշերը և ժամացույցը դիր այս սեղանի վրա:

Սիրականը իսկույն կատարեց նրա հրամանը և, ձեռները փորի վրա դարսած, մնաց կանգնած:

Ուզում ես ինձ մոտ մնալ, որ ծառայե՞ս:

Հրամերեք, աղա:

Հարկավոր չես, ես ուզում եմ մենակ մնալ: Գնա, բայց դռները ամուր կողպիր, որ քամին չբաց անի:

Սիրականը ակամա դուրս գնաց: Հիվանդը մնաց մենակ:

Արդարև, այժմ նա ավելի հանգիստ էր: Իսկապես յուր տկարությանը ոչինչ նշանակություն չէր տալիս: Զարմանում էր անգամ Մսերյանի անհանգստանալու վրա: Մարմնին տիրած տաքությունը մի առանձին ախորժություն էր պատճառում

նրան: Թվում էր նրան, թե կաշվի տակ մի թմրեցուցիչ և հաճոյական հեղուկ են սրսկել: Նրա քունը չէր տանում, միայն աչքերը փակած անձնատուր էր եղել ֆիզիկական դուրեկան անդորրությանը, որ նմանվում էր հաշիշի կամ ափիոնի ազդեցության: Նրա մտքով անցնում էին օրվա դեպքերը: Առավոտյան նա զարթնեց, ճշմարիտ է մի թեթև գլխացավով, բայց հանգիստ և խաղաղ հոգով: Այդ ժամանակ նա մոռացել էր յուր թշնամիներին, ուզում էր պարապվել, թեև տկար էր: Եվ հանկարծ դարձյալ զարթեցրին նրա սրտում թունավոր օձը, դարձյալ տակնուվրա արեցին նրա արյունը: Բայց արժե՞ր արդյոք վրդովվել մարդկանց տմարդի վարմունքից, միթե չէ՞ր կարելի սառնասիրտ արհամարհանքով վերաբերվել ստոր լուտանքներին: Ինչո՞ւ նա այնպես բռնկվեց, ինչպես մի դյուրաբորբոք հեղանյութ:

«Արդյոք ե՞րբ, վերջապես, կչափավորվի իմ զգայությունը»:

«Երբե՛ք, երբե՛ք», պատասխանեց նրան մի ուրիշ ներքին ձայն:

«Ինչո՞ւ»: «Որովհետև դու աննորմալ մարդ ես, Բարաթյանը ճիշտ է ասել և ճիշտ են ասում մյուսները»:

Աա՛, այդ Բարաթյա՛նը, այսօրվա այն չարագուշակ հանդե՛սը, նրա հաղթական ժպիտը, դեմքի երջանիկ արտահայտությո՛ւնը:

Ո՞ւր է նա այժմ: Երկաթուղու գնացքը ամբողջ օրը բախտավոր զույգին սլացրել է կայարանից կայարան: Ահա՛ նրանք, ահա նա մի ձեռքով Գայանեին գրկած, մյուսով շոյշոյում է նրա գանգուր բաց գույնի մազերը: Իսկ Գայանեն գլուխը մեղմիկ թեքած է նրա ուսին և յուր կապուտակ կրակոտ աչքերով ցածից վեր նայում է նրա երեսին:

«Ցածից վեր, այո՛, եթե ես լինեի, պետք է վերևից ցած նայեր ինձ»:

Նրանք կանգնած են վագոնի փոքրիկ պատուհանի առջև, իհարկե, առանձին կուպեում, և դիտում են աշնանային լռության հրաշալիքները: Տեսարանները փոխվում են գեղեցիկ կալեյդոսկոպի արագությամբ: Նրանց աչքի առաջով անցնում են գյուղական աղքատիկ խրճիթները, այս ու այնտեղ ցրված, դեղնած

դաշտերը, սիրուն ձորերը և շքեղ հովիտները: Պղտոր Քուռը այնտեղ պարզ է, փայլուն և գրավիչ: Նա ժպտում է բախտավորների երեսին և սիրով ողջունում նրանց միությունը: Այնինչ նույն գետը այնքան մռայլ, այնքան թշնամաբար էր նայում նրան այսօր առավոտյան: Նա, կարծես, աշխատում էր գրավել դժբախտին դեպի յուր ցուրտ ծոցը, ուր թաքնված է ժանտ մահը: Ի՞նչ կլիներ, եթե նա գցեր իրան այնտեղ: Ոչ ո՛չ, ինչո՞ւ համար, ո՞ւմ համար, արժե՞ր...

Այստեղ հիվանդը զգաց մի նոր սառնություն յուր ոսկորների մեջ: Երջանիկ զույգը համբուրվում է: Ա՛խ, այդ սիրային համբույրները, արդյոք ի՞նչ զգացմունք են պատճառում համբուրվողներին: Արդյոք կարժանանա նա երբևէ, գեթ մի անգամ յուր ամբողջ կյանքի ընթացքում այդպիսի ջերմ համբույրի մի այնպիսի արարածի հետ... Ի՞նչ ասել է փոխադարձ սեր: Նա ուզում է զգալ, նա կարոտ է, նրա սիրտը պահանջում է մի այդպիսի սեր, վերջապես, իրավունք ունի պահանջելու: Նրա ատամները դողդողում էին և ուժգին ու արագ-արագ զարկվում միմյանց: Ա՛հ, ցուրտ է, սաստիկ ցուրտ: Ինչո՞ւ նրա ողնաշարը այնպես ցավում է, կարծես, նա ուզում է բաժան-բաժան լինել, կարծես, ոսկորները ուտում են միմյանց: Նրա ամբողջ մարմնին տիրեց կապարային ծանրություն: Այդ ի՞նչ է նշանակում. ցուրտ է, պետք է ծածկվել: Եվ նա վերմակը քաշեց գլխին, ոտները հավաքեց, կծկվեց, կուչ եկավ ամբողջ մարմնով և դարձավ մի փոքրիկ կծիկ: Լսվում էին նրա ծանր տնքտնքոցը ու հառաչանքները: Տասը րոպեից հետո ցուրտն անցավ: Սկսվեց մի նոր տաքություն. և այս անգամ ավելի սաստիկ:

Նա դեն շպրտեց վերմակը, կուրծքը բաց արավ և ձեռները տարածեց աջ ու ձախ: Նրա պղտոր և կարմրած աչքերը թափառում էին առաստաղի վրա, պատից պատ, անկյունից անկյուն: Իսկ մթնած միտքը կայծակի արագությամբ վերաստեղծում էր անցյալի տպավորությունները անբնական կերպով, չափազանցրած, անկապ, անորոշ, հատ ու կտոր...

XVII

Հանկարծ նրան թվաց, թե ինքը դպրոցումն է: Ահա և՛ աշակերտները, շարեշար նստած, պատասխանում են նրա հարցերին: Մի չար պատանի, ընկերներին աջ ու ձախ բոթելով, ստեպ-ստեպ մատը բարձրացնում է և ոտքի կանգնում:

«Արաբյա՛ն, հանգիստ նստիր», գոչեց նա բարձրաձայն:

Բայց ո՛չ, դա ուսումնարան չէ: Նա կանգնած է մի ընդարձակ դահլիճում: Նրա առջև հավաքված է անթիվ բազմություն, գյուղացիների և քաղաքացիների մի խառնիճաղանջ ամբոխ: Նա քարոզում է ամբոխին լույս և գիտություն: Նրա ձախը դյութական զորությունով ամենքին գրավել է, լսում են լուռ, ուշադիր, անշարժ: Օ՜օ, ո՜րքան լավ է ընդհանուրի մտքին տիրելը: Հանկարծ մի շշուկ է բարձրանում: Նա զգում է, որ մեկը հետևից բռնեց նրա հագուստի փեշերը: Նրան ուզում են ցած գլորել: Նա հետ է նայում, աա՛, դա նրա հակառակորդներն են մեկը գերմանական Ինյաթյանը, մյուսը փաստաբան Վեքիլյանը: Չարամիտնե՛ր, դուք նախանձում եք, որ խավար բազմությունը մի՞տ է դնում նրա լուսավոր գաղափարներին:

«Ի՞նչ եք ուզում ինձանից», գոռաց նա բարձրաձայն, ձեռը խփելով բարձին:

Ոչինչ չկա, ոչ ամբոխ, ոչ թշնամիներ, ոչինչ: Նա մենակ է և գտնվում է դատարկ տարածության մեջ, օդի վրա քաշ ընկած: Նա ոչ մի հենարան չունի, վախենում է անհուն բարձրությունից ընկնի և անհետանա այն խավար անդունդի մեջ, որ բացված է ներքևում, ուղիղ նրա ոտների տակ...

Մի ինչ-որ սպիտակահեր ծերունի տալիս է նրան մի բազկաթոռ: Նա նստում է: Այժմ նա ծանոթ ընտանիքի հյուրասենյակումն է: Ինչքա՛ն հյուրեր կան: Մեծ մասը կանայք են և ի՛նչ սիրուն, ի՛նչ գեղեցիկ, ի՛նչ երիտասարդ կանայք: Նստած են խումբ-խումբ, ուրախ դեմքերով: Ա՛հ, հարսանիք է, ո՞ւմը: Սենյակը աղմկվում է հյուրերի զվարթ և բարձրաձայն խոսակցություններով ու քրքիջներով: Մի երիտասարդ ջութակ է ածում, մի օրիորդ երդում է, մյուսը դաշնամուր է նվագում: Իսկ այնտեղ սպիտակ հագուստով, գլուխը գեղեցիկ պսակով զարդարած, դեմքը մի նոսր և նուրբ շղարշով ծածկած, կանգնած է նա՛, Գայանեն...

«Բարև ձեզ», ասաց հիվանդը խռպոտ ձայնով: Ոչ ոք ուշադրություն չի դարձնում Դիմաքսյանի վրա: Նա նստած է սենյակի մի անկյունում, աննշմարելի այդ ուրախ հանդիսում, այդ զվարթ հասարակության մեջ: Ի՛նչ լավ նվագում է այն օրիորդը, ինչ գեղեցիկ է Գայանեն, ինչ ուրախ է Բարաթյանը:

«Բրա՛վո, բրա՛վո», գոչեց դարձյալ հիվանդը:

Մթությո՛ւն, խավար, ոչինչ չկա, ձայներ են լսվում, տարօրինակ, սարսափելի ձայներ: Բայց ահա դարձյալ հյուրասենյակը լուսավորեց, և ոչ ոք չի տեսնում Դիմաքսյանին: Այսպես չի կարելի, կամ պետք է այստեղից դուրս գալ կամ պետք է ուշադրություն գրավել: Նա կահ-կարասի չէ, նա մի կոտրված աթոռ չէ, կամ մի անպետք լաթի կտոր, նա Արսեն Դիմաքսյանն է... «Տիկիննե՛ր, օրիորդնե՛ր». նորից գոռաց հիվանդը, ավելի խռպոտ ձայնով:

Հյուրասենյակում տիրում է միանվագ լռություն: Բոլոր հանդիսականները երեսները դարձնում են դեպի նրա կողմ: Վերջապես, նշմարեցի՞ք Դիմաքսյանին:

«Ով է խրվել այն բազկաթոռի մեջ», ասում է մի գոռոզ տիկին, մոնոկլը պահելով աչքին:

Դիմաքսյանը ոտքի է կանգնում:

Հիվանդը նստեց անկողնի մեջ:

Ամենքը զարմացած են: Սպասեցե՛ք, իսկույն նա ցույց կտա, թե ով է ինքը: Բոլորը անշարժ են, բերանները կիսաբաց, գլուխները վեր բարձրացրած: Դյութական ձայնը նրանց մի ակնթարթում արձանացրել է նույն դիրքում, ինչ դիրքում որ էին: Կառքերի ձայնը խլացնում է նրան, օօօ՛, ամբողջ քաղաքը, կարծես, զվարճանում է նրանց երջանկությունով: Իսկ ինքը մենակ, արհամարհված, ընկճված: Այս ի՞նչ ձայներ է լսում նա, ինչո՞ւ են հարձակվում նրա վրա:

«Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ»...

Հիվանդը ձեռը զարկեց անկողնակալի կողքին:

Լսվում է մի բարձր ծիծաղ: Նա թատրոնումն է, Վեքիլյանի առաջ կանգնած: Գայանեն մոտենում է նրան և նայում: Նա հանկարծ բռնում է օրիորդին ամուր ձեռներով, խելագարի պես: Վայրկենաբար օրիորդի կրծքից դուրս է թռչում մի բարձր ճիչ: «Դա հրե՛շ է», գոչում է նա և սարսափած փախչում: «Հրե՛շ է»,

կրկնում են բոլոր կանայք և վազում այս ու այն կողմ: Տղամարդիկ ծիծաղելով հետևում են նրանց: Ամենից հետո դուրս է գալիս Բարաթյանը և դուրս գալուց առաջ զզվանքով նայում է Դիմաքսյանի վրա: Նա համբուրում է Գայանեին, օօօ՛, համբուրում է յուր հարսնացվին, յուր ամուսնուն: Հիվանդը, ատամները կրճտելով, ձեռներով ամուր բռնեց գլխի մազերը:

Նա միայնակ է և դարձյալ նույն հյուրասենյակում: Նրա հայացքը ընկնում է դիմացի հայելու մեջ: Այնտեղ նա տեսնում է յուր ամբողջ կերպարանքը նկարված ոտից մինչև գլուխ: Տեր աստված, ի՞նչ բանի է նմանում նա: Այտերի ոսկորները դուրս ընկած, ահռելի բերանը լայն բացած շրթունքները լնդերքին կպած: Աչքերի փոխարեն մթին խորշեր, ականջներ սևացած, պարանոցը ոսկրացած: Իսկ մարմինը: Ի՞նչ պստիկ, ինչ զազրելի կերպարանք: Այո', իրավունք ունի Գայանեն նրան ատելու, նա մարդկային պատկեր չունի, նա հրեշ է, ճիվաղ է...

«Ես հրե՛շ եմ, հրե՛շ եմ, բոլորը ասում են», լսվեց դարձյալ հիվանդի ձայնը: Եվ նա անկողնից վեր թռավ անբնական արագությամբ, կանգնեց հատակի վրա: Սեղանի վրա շարունակ վառվում էր կանթեղը: Դրսում քամի էր, աշնանային սարսափելի քամի, որ ամեհի և սոված գազանի պես լիզում էր դաշտերը: Դռների և լուսամուտների արանքից նա ներս էր թափանցում, սուլելով ինչպես օձ, բառաչելով որպես մորթվող չորքոտանի:

Հիվանդը կանգնած էր սենյակի մեջտեղում բարակ գիշերային շապիկով, կուրծքը կիսով չափ բաց: Նրա աչքերի շրջանակները արյունով լի պնակների էին նմանում. լայնացած բիբերը, կարծես, ձգտում էին դուրս գալ իրանց բնից: Նա ատամները կրճտում էր կատաղի կերպով, գլխի մազերը խճճվել էին և հավաքել գագաթում: Նա մի բռունցքի մեջ սեղմած էր վերմակի ծայրը, մյուսի մեջ շապկի եզերքը: Կարծես, նա պատրաստվում էր հարձակվել մի աներևույթ թշնամու վրա:

Նա ոտները ուժգին զարկեց հատակին և գոռաց.

«Վայրենի ժողովուրդ»:

Դա մի սարսափելի, մի խուլ գոռոց էր, արձակված սաստիկ տենդի մեջ գտնվող հիվանդի տանջվող և տառապող կրծքից:

Այդ գիշերային մենավոր լռության մեջ, այդ դատարկ սենյակում նա հիշեցնում էր յուր որջի մեջ բռնված մի վայրի գազանի, որին դրսից պաշարել էին և կամենում էին կենդանի-կենդանի այրել: Դեմքը կորցրել էր ամեն ինչ, որ մարդկային էր, որ արտահայտում է գիտակցություն և բանականություն, և երևան էր հանել, ինչ-որ գազանային է:

Դռան արանքից ներս սլացող քամին կպչում էր նրա այրվող մարմնին: Դա էր, որ մի ակնթարթ մեղմացրեց նրա տենդային ցնորքները, թույլ, շատ թույլ կերպով լուսավորեց նրա մթնած գիտակցությունը:

Նա նայեց յուր շուրջը, բոունցքները բաց արավ, հառաչեց ծանր և երկարատև: Նա մոտեցավ գրասեղանին, ձեռները հենեց նրա ծայրին և նորից հառաչեց:

Կանթեղի մոտ դրած էին մի մեծ թանաքաման, մի քանի գրքեր և լրագիրներ: Նա անմիտ հայացքով նայեց նրանց, հետո պատերին, հետո առաստաղին, հետո հատակին, հետո ինքն իրան ոտից մինչև գլուխ: Եվ երբ գլուխը կրկին բարձրացրեց, նրա հայացքը ընկավ կանթեղի մյուս կողմում դրած փոքրիկ քառանկյունի հայելիին: Նրան թվաց, որ այդ մի մեծ գավաթ է ջրով լի: Նա վերցրեց երկու ձեռներով և մոտեցրեց շրթունքներին: Հետո ցած բերեց, նայեց նրան, նայեց երկար ժամանակ: Դռան արանքից սուլացող քամին մի նոր ցրտություն տարածեց նրա մարմնի վրա: Ահա նա, այն կերպարանքը, որին ամենքը ծաղրում են: Ահա այն խորը թաղված աչքերը, երեսի թուխ և կոշտ կաշին, նոսր մորուքը, տգեղ բերանը, լայն սևացած ատամները: Իսկ հասա՛կը: Նա հայելին պահեց գլխիվայր, կիսահորիզոնական ձևով և նայեց իրան ոտից մինչև գլուխ: Ա՛խ, ո՛րքան նա փոքրիկ է, ո՛րքան չնչին: Ինչո՞ւ նա այդպես է ծնվել, ինչո՞ւ նրա ահագին գլուխը տեղավորված է այդ մի քանի թզաչափ մարմնի վրա: Ինչո՞ւ նա և ոչ ուրիշը: Անե՛ծք բնությանը, անեծք նրա օրենքներին, անեծք ամբողջ տիեզերքին, անեծք նրա աներևույթ զորությանը: Կամ գուցե այդ նրա ծնողների, նրա պապերի և նախահայրերի մեղքն է: Բայց ինչո՞ւ բնությունը նրան և միմիայն նրան է ընտրել այդ մեղքերի պատիժը կրելու, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ...

Նա անթարթ աչքերով շարունակ նայում էր հայելու մեջ: Եվ նրա կուրծքը ուժգին բաբախում էր, երեսի բոլոր մկանունքները ցնցվում էին: Սակայն նա դարձյալ նայում էր ինքն իրան: Կարծես, առաջին անգամն էր տեսնում կամ գուցե ուզում էր վերջին անգամ սիրտը տանջել կամավոր փորձով: Նա հայելին դրել էր սեղանի վրա: Նա կատաղությունից եղունգներով ճանկռտում էր սեղանի ծածկոցը, բայց էլի նայում էր: Նա գտնվում էր կիսատենդային և կիսարթուն գրության մեջ: Հանկարծ նա դողդոջուն ձեռներով խլեց հայելին սեղանի վրայից, ավելի ու ավելի մոտեցրեց աչքերին: Նրա շրթունքները բացվեցին և ատամները դուրս ցցվեցին: Նա հայելին բարձրացրեց գլխից վեր և բոլոր ուժերով զարկեց սենյակի հատակին:

Ապակին շրջանակից բաժանվեց, փշրտվեց: Նրա տասնյակ բեկորները ցիրուցան եղան այս ու այն կողմ: Նույն միջոցին հիվանդի կուրծքը արձակեց մի դառն, երկարատև և կատաղի ծիծաղ:

Բորբոքված աչքերով նա նայում էր հայելու կտորներին, որոնց հնչյունների մեջ զգաց ջախջախված թշնամու վերջին հուսակտուր հառաչանքները: Կարծես, նա յուր վրեժը լուծեց տալով բնությանը արժանի վարձ նրա անարդարության համար:

Իրավ, այժմ նա ավելի հանգիստ էր երևում, թեև տենդը տակավին չէր անցել: Հոգնած, շնչասպառ, ծանր հառաչելով նա հետ ու հետ քայլեց և թուլացած նստեց անկողնակալի վրա: Նրա գլուխը ծանրացել էր, թեքվել կրծքին: Միտքը դեռ պղտորված էր, նա չէր գործում, այլ վերաստեղծում էր անցյալի տպավորությունները: Փոքր առ փոքր նա սկսեց սթափվել, բայց դեռ չգիտեր արթո՞ւն է, թե՞ երազում: Գիտեր միայն, որ ինչ-որ բան է պատահում իրան, մի տարօրինակ, մի չտեսնված բան:

Մի անգամ նա աչքերը վեր բարձրացրեց, և նրա պղտոր հայացքը ընկավ դիմացի դռների ապակու վրա, բայց չնշմարեց մի զարմանալի երևույթ: Դա երկու ձեռնաչափ դեղնագույն մի բան էր ամուր կպած ապակուն, ինչպես չորացած, դեղնած մեծ տերև:

Յատուկ Պոէմ

Երբեմն այդ բանը շարժվում էր, քսվելով ապակուն: Նույն միջոցին դռների հետևից լսվում էր ինչ-որ շշուկ: Կարծես, այդ շշուկը հասավ նրա ականջին: Նա ձեռով շփեց տաքությունից այրվող ճակատը, տրորեց ցամաքած աչքերը...

Դեղնագույն բանը չքացավ, ապակին մթնեց: Մեկը դրսից դռները շարժում էր:

«Կորե՛ք, կորե՛ք», գոչեց հիվանդը խուլ ձայնով: Դռները հանդարտ և կամացուկ բացվեցին: Ներս մտավ կապույտ շապկով, կուրծքը բաց, ոտաբոբիկ մի արարած, ինչպես գիշերային ոգի, որ գալիս է վհուկի ձայնին: Բայց ոգին կամ ուրվականը սաստիկ վախեցած էր: Նա դողում էր ոտքի վրա, նա չգիտեր առաջ գա՞ր, թե՞ դռների մոտ մնար:

Այնքան պղտորված էր հիվանդի միտքը, այնքան մթագնած էին նրա աչքերը, որ նա չճանաչեց ուրվականին:

«Կորի՛ր», կրկնեց նա, ոտքի կանգնելով:

Սիրականը, ձեռները փորի վրա դարսած, մի քանի քայլ առաջ եկավ:

«Ջուր, ջո՛ւր», սիրտս այրվում է:

Ծառան բարձրացրեց կանթեղի լույսը, տվեց հիվանդին մի բաժակ ջուր:

Հետո նա ասաց.

Աղա, կմրսես, պառկի՛ր:

Հիվանդի թուլացած գլուխը թեքվեց բարձին: Սիրականը ուղղեց նրա մարմինը և վերմակով ծածկեց:

Անցավ մոտ քառորդ ժամ, և հիվանդը, կարծես, քնեց: Սիրականը կանգնած էր նրա գլխի մոտ, ինչպես մի խնամող մայր: Խե՛ղճ մարդ. նա կարծում էր, որ երիտասարդ պարոնը խելագարվել է: Նա դիտմամբ յուր անկողինը բերել էր սենյակի դռների մոտ և այնտեղ պառկել, որ հիվանդին մոտիկ լինի, հարկավոր եղած ժամանակ նրան օգնություն հասցնելու:

Հազիվ նա նիրհել էր, Դիմաքսյանի տարօրինակ գոռոցները զարթնեցրին նրան: Նա ամբողջ ժամանակ դռների հետևից հետևել էր նրա արածներին, չհամարձակվելով ներս մտնել: Այժմ նա ապշած նայում էր հայելու կտորներին, գլուխը շարժում և հիվանդին ձեռով խաչակնքում:

Արդեն լուսաբացին մոտ էր, երբ Սիրականը աթոռի վրա նստած նիրհեց: Նա սթափվեց այն ժամանակ, երբ ուսի վրա զգաց մի ծանրություն:

Դա Մսերյանի ձեռն էր:

Գիշերը հանգի՞ստ է քնել:

Չարչարվել է խեղճը մինչև լույս:

Սիրականը նրան կանչեց մի կողմ և շշնջյունով պատմեց գիշերվա եղելությունը: Մսերյանը վախեցած մոտեցավ հիվանդին և զգուշությամբ ձեռը շփեց նրա ճակատին: Հիվանդը քրտնած էր: Մսերյանը ծառային պատվիրեց հայելու բեկորները հավաքել և դուրս գնալ: Իսկ ինքը նստեց լուր ընկերոջ անկողնակալի մոտ:

Մի ժամ անցած եկավ բժիշկ Սալամբեկյանը: Հիվանդը դեռ քնած էր. Մսերյանը հաղորդեց նրան ծառայի պատմածը:

Կնշանակե սաստիկ տաքության մեջ է եղել: Ոչինչ, ոչինչ, մի՛ վախենալ, սովորական ցնորք է...

Վերջապես, Դիմաքսյանը շարժվեց վերմակի տակ: Ծանր հառաչելով, նա երեսը դարձրեց ընկերներին և արտասանեց.

«Ես հիվանդ եմ, բժշկեցե՛ք ինձ...»